

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-522-1-8>

ПУБЛІЧНІ ДОХОДИ ВІД КОНФІСКОВАНИХ АКТИВІВ: ПРАВОВИЙ СТАТУС ТА МЕХАНІЗМИ РОЗПОДІЛУ

Захаров С. В.

аспірант кафедри фінансового права

*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

З початком повномасштабної збройної агресії РФ проти України питання вилучення, конфіскації та подальшого управління активами, пов'язаними із державою-агресором, набуло першочергового значення. Ці активи розглядаються не лише як об'єкти санкційної чи кримінально-правової відповідальності, а і як потенційне джерело публічних доходів держави. Проте досі відсутнє чітке фінансово-правове визначення їх статусу, а також прозорі механізми їх обліку, розподілу й включення до системи публічних фінансів.

В даний момент гострим є питання дослідження правової природи конфіскованих активів як елементу публічних доходів та аналіз чинних механізмів їх розподілу у фінансовій системі України.

У фінансово-правовій науці публічні доходи визначаються як сукупність усіх грошових надходжень до державного та місцевих бюджетів, державних цільових фондів, що формуються на основі законодавчо визначених платежів, а також інших джерел публічного фінансування. Відповідно до Бюджетного кодексу України доходи поділяються на податкові, неподаткові та трансферти [1]. Конфісковані активи поки що не виокремлені як самостійна категорія.

Санкційне законодавство передбачає передачу таких активів у власність держави [2], що створює підстави для їх правового визнання частиною публічних доходів – із відповідними наслідками для бюджетного планування, звітності та нагляду.

Правове підґрунтя конфіскації майна закладено у Законі України «Про санкції» [2] та Кримінальному кодексі України. Санкційне вилучення майна здійснюється на підставі рішення Вищого антикорупційного суду за поданням Міністерства юстиції або РНБО [4].

На сьогодні в Україні існують три основні моделі вилучення активів:

- **Санкційна модель:** застосовується щодо юридичних та фізичних осіб, включених до санкційних списків; ініціатором виступає РНБО, реалізація – через позов Міністерства юстиції до ВАКС [4]. Активи після конфіскації передаються до ФДМУ [3].

- **Кримінально-правова модель:** передбачає арешт, конфіскацію або спеціальну конфіскацію активів у межах вироку суду (наприклад, у справах про державну зраду, тероризм) [4].

- **Модель блокування та управління арештованими активами:** активи арештовуються рішенням суду або правоохоронного органу та передаються до АРМА для подальшого управління, але без переходу у власність держави.

- Ці моделі мають різну правову природу, процедурну складність та швидкість реалізації. Зокрема, санкційна модель є адміністративно-політичною за змістом, тоді як кримінальна – судовою та репресивною [4]. Проте Бюджетний кодекс України не містить окремої класифікації доходів, отриманих внаслідок санкцій, що створює юридичну колізію між актами бюджетного і санкційного законодавства [1].

Після набуття статусу державної власності, конфісковані активи передаються до Фонду державного майна України, який здійснює їхню оцінку, реалізацію та супровід продажу [3]. Виручені кошти спрямовуються до спеціального фонду державного бюджету та можуть бути використані на:

- потреби ЗСУ;
- відбудову інфраструктури;
- компенсацію шкоди постраждалим особам.

Наразі чітка пропорція розподілу коштів не визначена, що породжує ризики суб'єктивності в прийнятті рішень.

Незважаючи на активну роботу держави у напрямку врегулювання правових механізмів, не можна не зазначити ряд наступних проблем правової визначеності та прозорості: відсутність спеціальної бюджетної класифікації для конфіскованих активів, недостатній рівень звітності ФДМУ та інших органів щодо реалізованих активів, відсутність нормативної моделі розподілу виручених коштів.

Відповідно до висновків Transparency International Ukraine, відсутність чіткої системи нагляду за розпорядженням активами створює ризики неефективності та зловживань [4].

Враховуючи досвід інших країн, слід зазначити що у міжнародній практиці існує кілька моделей розподілу конфіскованих доходів:

– **Італія:** функціонує Національне агентство управління конфіскованим майном (ANBSC), яке відповідає за публічну звітність, перерозподіл і соціальне переосмислення активів [6].

– **Франція:** кошти надходять до спеціального фонду, з якого фінансується протидія корупції та злочинності.

– **Канада:** відповідно до законопроекту C-19, створено правовий механізм вилучення та перерозподілу активів іноземних осіб, причетних до порушення міжнародного права [6].

– **ЄС:** у 2022 р. запропоновано Директиву щодо покращення відстеження, арешту, конфіскації та управління активами [7].

Ці приклади демонструють доцільність створення незалежних агентств управління активами та впровадження фіскального контролю над надходженнями.

Конфісковані активи повинні розглядатися як окрема категорія публічних доходів. Для забезпечення прозорості, підзвітності та ефективного розподілу таких доходів необхідно: внести зміни до Бюджетного кодексу України, затвердити підзаконний акт про порядок розподілу виручених коштів, забезпечити публічну звітність ФДМУ та залучення громадськості до контролю.

Література:

1. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>

2. Про санкції : Закон України від 14.08.2014 № 1644-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-18>

3. Про управління активами, конфіскованими в дохід держави : постанова КМУ від 30 вересня 2022 р. № 1178. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deiaki-pytannia-upravlinnia-aktyvamy>

4. Transparency International Ukraine. Кримінальне провадження чи санкційна справа: що ефективніше для конфіскації російських активів? URL: <https://ti-ukraine.org/news/kryminalne-provadhennya-chy-sanktsijna-sprava>

5. UNCTAD Investment Dispute Settlement Navigator: Argentina. URL: <https://investmentpolicy.unctad.org/investment-dispute-settlement/country/8/argentina>

6. Lawfare. Bill C-19 and Canada's New Asset Seizure Regime. URL: <https://www.lawfaremedia.org/article/bill-c-19-and-canada-s-new-asset-seizure-regime>

7. European Commission. Proposal for a Directive on Asset Recovery and Confiscation. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022PC0245>.